

Fot. Jan Brykczynski, 1 2006

NA JUBILEUSZ RYSZARDA KIERSNOWSKIEGO*

Wielce szanowny Jubilacie, drogi Mistrzu!

Przed kilkoma laty miałem okazję dowiedzieć się, jak oceniasz swój stosunek do pierwotnego ucznia¹. Dziś chciałbym przedstawić relację odwrotną — jak Mistrz jest postrzegany oczami ucznia, który z czasem awansował na współpracownika i przyjaciela. Do pierwszego, osobistego kontaktu rzeczywiście doszło przed równo pół wiekiem. Jako student czwartego roku archeologii udałem się do Pałacu Prymasowskiego na ul. Senatorskiej, gdzie w jednym z gabinetów przyjął mnie bardzo życzliwie docent Ryszard Kiersnowski. Już wówczas — poza sympatią — budził wielki respekt naukowy, mimo że liczył zaledwie lat 30. Od tej pory mogłem na własne oczy śledzić jedną ze sfer wszechstronnej działalności Mistrza, a mianowicie jego działalność dydaktyczną. Do dziś wspominam znakomite wykłady z historii pieniądza wczesnośredniowiecznego wygłaszane w sposób perypatetyczny w sali nr 17 Instytutu Historycznego Uniwersytetu War-

---

* Tekst ten został przedstawiony w czasie kameralnej uroczystości, jaka odbyła się w dniu 14 stycznia 2006 w mieszkaniu Jubilata. Redakcja wręczyła Mu wówczas specjalnie przygotowaną makietę niniejszego zeszytu WN. Jednocześnie otrzymał On również makietę swych *Opera selecta*, znajdujących się w planie wydawniczym Instytutu Historii PAN.

¹ Por. *Bibliografia*..., poniżej, poz. 38.

szawskiego. Uczęszczałem na nie już po ukończeniu moich studiów z grupą młodszych kolegów, spośród których rekrutowali się dalsi Twoi uczniowie, którzy z czasem rozjechali się po Polsce.

Druga sfera Twojej działalności, którą miałem możliwość obserwować z bliska, i nawet w niej uczestniczyć przez prawie 50 lat, to prace redakcyjne, a chodzi tu przede wszystkim o redagowanie „Wiadomości Numizmatycznych”. Pierwszym redaktorem tego pisma był wprawdzie Zygmunt Wdowiszewski. Nabrało ono jednak znaczenia dopiero od drugiego rocznika, to znaczy od momentu przejęcia pisma przez Ryszarda Kiersnowskiego. To dzięki niemu uzyskało ono wysoką rangę naukową, docenianą zarówno w kraju, jak i zagranicą. Wbrew nazwie, „Wiadomości” w dużej mierze poświęcały swoje łamy historii pieniądza. W czasie wielu lat pracy w redakcji zmieniały się z punktu widzenia formalnego nasze relacje, pozostawała jednak bliska współpraca, z której się niezwykle dużo nauczyłem. Można więc powiedzieć, że był to inny rodzaj działalności dydaktycznej. Ja z kolei nabytą wiedzę przekazywałem i przekazuję nadal młodszym współpracownikom, tak więc się ona dalej rozpowszechnia.

Trzecia wreszcie sfera działalności Jubilata, z którą miałem niejaką styczność, to praca społeczna na rzecz Polskiego Towarzystwa Archeologicznego (potem Archeologicznego i Numizmatycznego), skupiającego bardzo różnych ludzi interesujących się archeologią i numizmatyką. Mimo stalinowskiej genezy tego tworu i wszelkich jego mankamentów, organizacja ta w ówczesnych warunkach odegrała pozytywną rolę nie tylko w upowszechnianiu wiedzy, ale również w jej przysparzaniu. Nie mała w tym zasługa Ryszarda Kiersnowskiego, który poświęcając swój prywatny czas, pełnił absorbujące i nie zawsze przyjemne funkcje członka zarządu, vice prezesa i wreszcie prezesa.

Dydaktyka, prace redakcyjne czy społeczne to dla uczonego działalność raczej marginalna, utrudniająca to, co najważniejsze, czyli prace badawcze. W przypadku Jubilata są one bardzo różnorodne, dotyczą bowiem wielu dziedzin. Poza podstawową historią wymieńmy historię kultury, historię kultury materialnej, historię pieniądza i numizmatykę, archeologię, heraldykę, wreszcie historię literatury. W dalszych rozważaniach ograniczę się do nauki badającej pieniądz jako źródło poznania historycznego, pozostawiając ocenę wkładu Jubilata do innych nauk osobom bardziej ode mnie kompetentnym. Ale nawet w tak ograniczonym zakresie można zaobserwować wielkie zróżnicowanie podejmowanych prac. Dotyczy to zarówno chronologii — od wczesnego średniowiecza po czasy nowożytne — jak i charakteru. Są to bowiem prace badawcze, ale i popularyzatorskie, dodajmy, że na najwyższym poziomie. Obok monografii i syntez mamy prace źródłowe, a wśród nich ogromnie pracochłonne, ale też bardzo potrzebne inwentarze znalezisk monet wczesnośredniowiecznych. Odnotujmy wreszcie pracę translatorską, a mianowicie tłumaczenie z rosyjskiego pozyskanego dla WN tekstu W. M. Potina o znaleziskach monet w Polsce na podstawie archiwaliów petersburskich.

Całość badań Jubilata nad historią pieniądza można podzielić na trzy kolejne etapy. Pierwszy obejmował okres wczesnego średniowiecza od wieku IX po

wiek XII. Tematyka ta łączy się niewątpliwie z badaniami milenijnymi, w których Ryszard Kiersnowski, jak wiadomo, odgrywał znaczącą rolę. Dodajmy, że bezpośrednia inspiracja do zajęcia się skarbami kruszcowymi pochodzi od Małżonki — Teresy Kiersnowskiej, która na tym polu była niewątpliwym pionierem. Z nią też współtworzył wspomniane już inwentarze znalezisk monet wczesnośredniowiecznych.

Główne dzieło Ryszarda Kiersnowskiego, jakie powstało w tym okresie, to *Pieniądz kruszcowy w Polsce we wczesnym średniowieczu* (1960). W owym czasie było ono wręcz rewelacyjne w skali europejskiej. A i obecnie, mimo pojawienia się nowych źródeł i postępu badań, pozostaje pozycją klasyczną i musi stanowić punkt wyjścia dla dalszych studiów. Główna zaleta tej pracy polega na zastosowaniu metod historycznych do źródła archeologicznego, jakim jest srebro wydobywane z ziemi. W ten sposób narodziła się nowa specjalność w ramach historii pieniądza, a mianowicie historia wczesnośredniowiecznego, bardzo zróżnicowanego, pieniądza kruszcowego. Jest ona odtąd z powodzeniem uprawiana zarówno w Polsce, jak też w Niemczech i zwłaszcza w Skandynawii.

Zaledwie cztery lata później powstało następne ważne dzieło Jubilata, a mianowicie *Wstęp do numizmatyki polskiej wieków średnich* (1964). Jest to w istocie podręcznik numizmatyki, jakiego w polskiej literaturze dotychczas nie było. W tej pionierskiej pracy gros miejsca poświęcono okresowi późnego średniowiecza, co można uznać za symptomatyczne. Zwiastowało bowiem nowe zainteresowania Ryszarda Kiersnowskiego, a więc i nowy etap badań. Ogniskowały się one teraz wokół wielkiej reformy groszowej w Europie i w Polsce. Tylko pierwszy z tych tematów został rozwinięty w postaci odrębnej książki, którą w podtytule nazwano „Część pierwsza”. Część druga, dotycząca Polski, mimo zapowiedzi nie ukazała się w postaci książkowej. Można ją jednak łatwo zrekonstruować na podstawie szeregu rozpraw i artykułów, jakie się ukazały w różnych czasopismach, głównie jednak na łamach macierzystych „Wiadomości Numizmatycznych”. Istnieją już plany, aby taką rekonstrukcję zmaterializować, posługując się przedrukami prac opublikowanych przed laty.

Studiując bibliografię Jubilata, można zauważyć, że z czasem również tematyka pieniądza w gospodarce późnego średniowiecza została uznana przez Autora za wyczerpaną. W to miejsce zaczęły się pojawiać prace dotyczące ikonografii monet i ich inskrypcji oraz funkcji manifestacyjnych. I znów badania w tym zakresie zaowocowały kolejnym dziełem zatytułowanym *Moneta w kulturze wieków średnich* (1988), które nie miało sobie równych ani w kraju, ani zagranicą. Prowadzone starania o wydanie wersji obcojęzycznej niestety nie zakończyły się pozytywnym rezultatem z ewidentną szkodą dla tych, którzy nie znają pięknego języka polskiego.

W ostatnim okresie badań Ryszarda Kiersnowskiego nie widać jakiegóż zwartej tematyki dotyczącej historii pieniądza. Ukazał się natomiast szereg cennych prac, m.in. o początkach mennictwa litewskiego i godłach jagiellońskich, o monetach Jaksy z Kopnika, czy o badaniach swoich wielkich poprzedników: Lelewela i Stronczyńskiego. Jednocześnie jednak pojawiły się prace poświęcone zupełnie

innym zagadnieniom, dotyczącym heraldyki, historii literatury, a nawet historii najnowszej. Można się więc domyślać, że Mistrz — nieco znużony dotychczas uprawianą tematyką — rozpoczął poszukiwania nowego obszaru badań. Okazało się to niewątpliwie korzystne dla tych nowych dyscyplin, ze stratą natomiast dla dotychczas uprawianych.

Jest jednak coś, co łączy wszystkie publikacje Ryszarda Kiersnowskiego niezależnie od tematyki i czasu powstania. Tą cechą wspólną jest doskonałość formy — piękno języka polskiego. Sądzę, że gdyby nie został on znakomitym i wszechstronnym historykiem, mógłby się stać wybitnym pisarzem. Może z zyskiem dla literatury polskiej, ale z niepowetowaną szkodą dla historii pieniądza. W tej dziedzinie dołączył do swych renomowanych poprzedników. Dla pierwszej połowy XIX wieku czołową postacią był bez wątpienia Joachim Lelewel, a dla drugiej połowy tego stulecia — Kazimierz Stronczyński. W pierwszej połowie ubiegłego wieku najbardziej znanym i najpłodniejszym badaczem był Marian Gumowski. Sądzę, że nie będziesz protestował Ryszardzie, jeśli powiem, że za najwybitniejszego historyka pieniądza średniowiecznego w tym czasie należy jednak uznać Romana Grodeckiego. Jego kontynuatorem i godnym następcą w drugiej połowie XX wieku jest niewątpliwie Ryszard Kiersnowski.

Stanisław Suchodolski

*

Poza numizmatyką polem twórczej uprawy Ryszarda Kiersnowskiego były też inne dyscypliny i specjalności. Repatriant i były partyzant z Wileńszczyzny, w trudnych powojennych warunkach znalazł się w Krakowie, gdzie w 1945 roku rozpoczął studia historyczne w Uniwersytecie Jagiellońskim. Już jako asystent został przydzielony do Zakładu Nauk Pomocniczych Historii UJ, który stał się dla niego bezpieczną niszą dla prowadzenia badań naukowych. Ich efektem były pierwsze publikacje – wyrosłe z pracy magisterskiej studium historyczne *Legenda Winety* (1950) i wkrótce potem rozprawa doktorska o *Walach śląskich* (1951). Tymi wysoko ocenianymi pracami ich autor zajął czołowe miejsce wśród najmłodszego pokolenia mediewistów polskich.

Na Ryszardzie Kiersnowskim rychło poznano się też w Warszawie. Aleksander Gieysztor, naówczas szef Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego, skłonił go do podjęcia pracy w tej placówce naukowej. Dzisiejszy Jubilat czynnie włączył się w nurt interdyscyplinarnych badań zespołowych, mając sobie powierzone kierowanie biurem prac wykopaliskowych. Po latach ciepło wspominał panującą w Kierownictwie Badań atmosferę życzliwej współpracy oraz wysoko oceniał osiągnięte przez zespół wyniki. Praca ta, w aspekcie naukowym zbliżyła go do archeologii, a przez nią i do numizmatyki; w aspekcie bytowym związała go już na stałe z Warszawą.

W 1953 roku, po rozwiązaniu Kierownictwa Badań, Ryszard Kiersnowski przeszedł do nowo powstałego Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk. Instytut przejął po Kierownictwie Badań zadania w zakresie edycji i reedycji źródeł objaśniających genezę i początki państwa polskiego. Z czasem zakres edycji znacznie się poszerzył, obejmując różne rodzaje źródeł średniowiecznych. Pracami tymi kierował i koordynował je początkowo Aleksander Gieysztor, a po jego odejściu z IH PAN Ryszard Kiersnowski jako kierownik Pracowni Edytorskiej i Nauk Pomocniczych Historii. Tym samym przejął on pieczę nad najważniejszym wówczas wydawnictwem Instytutu, jakim były *Monumenta Poloniae Historica* – seria nowa.

Jednocześnie Ryszard Kiersnowski podjął badania nad początkami mennictwa polskiego, a czynił to przez żmudne katalogowanie odkrytych skarbów oraz rozpoznanie i inwentaryzowanie ich zawartości a następnie ich publikację. Wkrótce potem zainteresowania swe przeniósł na późniejsze dzieje pieniądza w Polsce, publikując dzieła – kamienie milowe polskiej numizmatyki oraz dziesiątki pomniejszych prac o trwałej wartości naukowej. Jest o nich mowa w tekście powyżej, toteż nie rozwijam już tego wątku.

Pierwsze prace historyczne Jubilata dotyczyły wczesnych dziejów Pomorza zachodniego, m.in. osadnictwa plemiennego, grodzisk pomorskich, roli Wolina, Kamienia i Szczecina, mogił i cmentarzysk, kultury materialnej, ale też skarbów i monet tego regionu. W późniejszych pracach dominuje już numizmatyka, zagadnienia pieniądza kruszcowego, wielkiej reformy monetarnej XIII–XIV wieku oraz dziejów monet i mennictwa, zawsze jednak pisanych z pozycji *pur sang* historyka. Ryszard Kiersnowski doskonale łączył bowiem te specjalności, wzbogacone jeszcze o „zaprzyjaźnioną” z nimi archeologię. Monetę zawsze traktował jako świadka historii, a w jednym z wystąpień określił warunki efektywnego współdziałania numizmatyki i archeologii (1968).

Autor wielu podstawowych prac numizmatycznych, doceniał też walory i potrzebę upowszechniania ich wyników. Na użytek szerszego odbiorcy wydał książkę o początkach pieniądza polskiego (1962) oraz popularnonaukowy zarys monograficzny *Pradzieje grosza* (1975). Jednocześnie podejmował tematy *stricte* historyczne, zajął się m.in. średniowiecznymi znakami granicznymi (1960). Wspólnie z żoną Teresą wydał książkę o życiu codziennym na średniowiecznym Pomorzu (1970) oraz analogiczną pracę – jego autorstwa – *Życie codzienne na Śląsku w wiekach średnich* (1977).

Po okresie intensywnych badań nad aspektami gospodarczymi i politycznymi pieniądza, Ryszard Kiersnowski skierował swe zainteresowania na inskrypcje i ikonografię monet oraz szerzej – na ich funkcje kulturowe. Efektem tego stała się książka *Moneta w kulturze wieków średnich* (1988), w której Autor przedstawił sumę swej rozległej wiedzy badacza – numizmatyka i historyka na temat formy, treści i znaczenia monet. Jest to książka niezwykle przez niekonwencjonalne ukazanie bogactwa problemów, jakie niesie moneta na tle szerszych zjawisk kulturowych, pouczająca i inspirująca do pogłębionych badań.

Książka ta zarazem jakby zamyka, przecież nie całkowicie, okres badań numizmatycznych Ryszarda Kiersnowskiego. Odtąd jego zainteresowania przenoszą się na inne obszary – heraldyki, legend i opowieści herbowych oraz historii kultury, literatury i folkloru, także historii najnowszej oraz własnych wspomnień o latach przeżytych.

W tych obszarach mieści się druga niezwykła książka Jubilata *Ludzie i niedźwiedzie w dawnych i nowych czasach. Fakty i mity* (1990). Na podstawie wielu źródeł archeologicznych, etnograficznych, przekazów literackich i ikonografii, mitów, opowieści, przysłów i zabytków sztuki Autor ukazał odwieczną koegzystencję ludzi i niedźwiedzi. Przekonywająco traktuje ją w kategoriach antropologii kulturowej jako ważny i trwały wątek wielu epok, cywilizacji i narodowości.

Badania heraldyczne Ryszarda Kiersnowskiego (członka honorowego Polskiego Towarzystwa Heraldycznego) przyniosły porządkujący zagadnienie artykuł o godłach jagiellońskich (1988) oraz bliską ukończenia książkę o polskich legendach herbowych. Szkoda, że Autor jej nie wydał, uznając, że pojawiły się nowe publikacje na ten temat. Opublikował tylko kilka artykułów w pracach zbiorowych i czasopismach o wybranych legendach, słusznie upatrując w nich ważny składnik świadomości szerszych lub węższych grup społecznych i jeden z elementów ich tożsamości. Blisko tej tematyki sytuuje się też artykuł o symbolach i znakach hańbiących w polskiej tradycji rycerskiej (1995).

Z biegiem czasu w twórczości naukowej Ryszarda Kiersnowskiego coraz częściej pojawiały się tematy związane z dziejami Wielkiego Księstwa Litewskiego. Wynikały one z pobudek naukowych, ale i z sentymentu do opuszczonej krainy młodości. Oprócz takich tekstów, jak o pochodzeniu Litwinów, legendzie o żelaznym wilku czy słynnej Akademii Smorgońskiej, znalazły się tu wspomnienia miejsc rodzinnych, w tym i związanych z osobą Adama Mickiewicza (Bienia-konie i Bolcieniki). Pana Tadeuszowy zamek Horeszków i postać Jacka Soplicy nie bez racji upatrywał w pobliskim jego rodzinnego domu dworze obronnym w Gojcieniskach oraz w osobie swego powinowatego Adama Rymczy. Hipotezę tę oparł na wybornej znajomości okolicy, danych faktograficznych, architekturze obiektu oraz na rodzinnej tradycji.

W tym samym nurcie pisarstwa powstały też wspomnienia lat 1939–1945 na Wileńszczyźnie – *Tam i wtedy. W Podweryszkach, w Wilnie i w puszczy* (1994). Autor przejmująco zarysował w nich atmosferę okupacyjnego Wilna, aresztowanie ojca przez NKWD, masowe wywózki w głąb Rosji, powrót z Wilna do ograbionego domu w Podweryszkach, wstąpienie do partyzantki Armii Krajowej i działania zbrojne, wreszcie bolesną repatriację z Wileńszczyzny. W zgodnej opinii wielu czytelników jest to jeden z najbardziej interesujących, bardzo osobistych pamiętników czasu wojny, trzecia niezwykła książka Ryszarda Kiersnowskiego.

Oprócz wielu aktywności Jubilata – naukowych i literackich, wymienić też trzeba Jego funkcje społeczne i zaszczytne – prezesurę Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego, wiceprzewodnictwo Międzynarodowej

Komisji Numizmatycznej oraz członkostwo wznowionej Polskiej Akademii Umiejętności i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Najsilniej, ponad czterdzieści lat, związany był z Instytutem Historii PAN, gdzie też powstały jego najważniejsze prace. W Instytucie pełnił różne funkcje, był kierownikiem Zakładów i Pracowni, przez kilka lat przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu. Działalność organizacyjną, chociaż jej nie lubił, dobrze godził z pracami badawczymi i te mu dawały prawdziwą satysfakcję. Był tolerancyjnym, lecz wymagającym, a kiedy trzeba to i stanowczym szefem zespołów, potrafił wytworzyć w nich atmosferę życzliwości i koleżeństwa.

Przed wszystkim jednak Ryszard Kiersnowski jest wybitnym mediewistą, wszechstronnym badaczem dziejów średniowiecza, twórcą nowoczesnej polskiej szkoły numizmatycznej. Jest też prawdziwym humanistą, człowiekiem bez reszty oddanym wartościom nauki.

Stefan K. Kuczyński

THE 80TH ANNIVERSARY OF RYSZARD KIERSNOWSKI

Professor Ryszard Kiersnowski was born in Vilnius (former Poland, today the Republic of Lithuania) on the 4th January 1926. During World War II he fought the occupants as a soldier of Polish resistance army (Armia Krajowa). In 1945 he was repatriated to Cracow, where he studied history at the Jagiellonian University and became a Doctor of Philosophy in 1951. Since 1949 he has lived and worked in Warsaw. First, he worked in the Ministry of Culture and Arts, later, from 1953, in the Institute of History of Polish Academy of Science.

His activity was very extensive. He lectured on numismatics at Warsaw University, for many years he was the editor of “Wiadomości Numizmatyczne”, and the vice-president of International Numismatic Commission. But the main aspect of his work was scientific research, which he conducted in many different fields. The basic one was history, but also history of culture, history of material culture, history of money, numismatics, heraldry and the history of literature.

Even if we focus our attention on his work on the history of money and numismatics, we find the variety of interests of Ryszard Kiersnowski very impressive. The chronological scope of his works is very broad — from early medieval to modern times. He wrote books and articles in both professional and popular character. Among monographs and synthetic works, he published a lot of source material — the best known are the Inventory of the Early Medieval Polish Silver Hoards [*Polskie Skarby Wczesnośredniowieczne* — PSW], where he collected all information about coin finds from Pomerania, Masovia, Ermland and Mazuria (1959–1966) and Polabia, as well (1964). He studied not only Poland, but also the economy of the neighbouring and West European lands. In recent years he focused on his fatherland — The Great Duchy of Lithuania.

The research field of Ryszard Kiersnowski may be divided into three main periods. In the beginning he studied the early medieval times, from 9th to the 12th century. It is important to notice that the first impulse to study the silver hoards, was the service of his wife — Teresa Kiersnowska. At the time she was the pioneer of this kind of research and she is also co-author of the some of the PSW volumes. The most important work of Ryszard Kiersnowski from those times is *Pieniądz kruszcowy w Polsce we wczesnym średniowieczu* [*Metal money in early medieval Poland*] (1960). At the time, it was one of the most important books in Europe about the history of money. Even today, despite the new evidence and new studies, it is still the basic point for any new research in that matter. The main value of this book is the usage of historical methodology

for analyzing the archaeological and numismatic sources — coin finds. Ryszard Kiersnowski established a new specialization — the history of early medieval metal money. After it, this field has been successfully researched not only in Poland, but also in Germany and Scandinavia.

Only 4 years later, Ryszard Kiersnowski published another important book — *Wstęp do numizmatyki polskiej wieków średnich* [*An Introduction to Polish Medieval Numismatics*] (1964). In fact it is a numismatic textbook, unique in Poland. This pioneering book was focused on late medieval numismatics. This was symptomatic of the future and new research field of Ryszard Kiersnowski. He was interested mainly in the great groschen reform in Europe and in Poland. Only the first part, concerning Europe, were published as a separate book *Wielka reforma monetarna XIII–XIV wieku* [*The Great Groschen Reform in the 13th and 14th century*] (1969), which has the subtitle “Part one”. Part two, concerning Poland, was never published. But it is easy to reconstruct it from the articles, published mainly in “Wiadomości Numizmatyczne”. Today, there are plans to make such a reconstruction — it will be a part of Ryszard Kiersnowski’s *Opera Selecta*, planned for publication in 2006.

While studying Ryszard Kiersnowski’s bibliography it can be noticed that with the passing of time the Author recognized that the issue of the money in the economy of the late medieval times had been exhausted. Instead the works about iconography of European coins, their inscriptions and manifestation function appeared. And again, the research into this subject resulted in a new work titled *Moneta w kulturze wieków średnich* [*The Coin in the Culture of Middle Ages*] (1988), which was unrivalled in the country and abroad. Unfortunately, the efforts made to publish a foreign-language version did not succeed, which is an obvious loss for those who do not understand Polish.

Only two years later the next work dedicated to an utterly different subject was published: *Niedźwiedzie i ludzie w dawnych i nowszych czasach. Fakty i mity* [*Bears and People in the Former and Newer Days. Facts and Myths*] (1990). On the basis of many archeological, ethnographic and literary sources, iconography, myths, stories, proverbs and objects of art, the Author showed eternal coexistence of bears and humans. He treats it convincingly in a cultural anthropological framework as an important and long-lasting motif of various periods, civilizations and nationalities.

In the last period of Ryszard Kiersnowski’s research no coherent synthesis of the history of money has emerged, but a number of valuable works have been published, among others about the beginnings of Lithuanian coinage, Jagiellonian emblems, coins of Jaksza from Kopanik or about the researches of his great predecessors: Lelewel and Stronczyński. However, at the same time works dedicated to completely different issues, concerning heraldry, the history of literature and even the newest history appeared. We can than guess that the Master, weary a little bit of the previous topic, is looking for a new field of research.

Despite many different topics, all of Ryszard Kiersnowski’s publications have one common character — the excellent form and the beauty of Polish language. If Ryszard Kiersnowski had not been a great and many-sided historian, he may have been a famous writer, with a great profit for Polish literature, but an incredible loss for the history of medieval money. In the last discipline he became a main continuer of his great predecessors. In the first half of 19th century the most important scholar was Joachim Lelewel, in the second half — Kazimierz Stronczyński. In the first half of 20th century the most productive numismatist was Marian Gumowski, but the most important historian of money was Roman Grodecki. His continuer and great successor in the second half of 20th century is without no doubt Ryszard Kiersnowski. He is an eminent historian, an outstanding scholar of medieval times and the creator of modern Polish numismatic school. He is also a true humanist, one fully devoted to the values of science.

*Stefan K. Kuczyński, Stanisław Suchodolski
Thum. M. Bogucki*

Bibliografia prac Profesora Ryszarda Kiersnowskiego za lata 1997–2003 i uzupełnienia z lat 1968–1996

Jest to już trzecia bibliografia prac Jubilata. Bibliografia pierwsza (lata 1949–1984) objęła 270 pozycji²; druga (lata 1985–1996) — 49 pozycji³. Obecna zawiera 44 tytuły, w większości odnoszące się do nowego pola badawczego Profesora — heraldyki, a także do wspomnień z Kraju lat młodości — Wileńszczyzny.

1968

1. Floreny krakowskie (Streszczenie). [W:] Archeologia i numizmatyka. Wykłady na XVI Walnym Zejeździe Delegatów PTA w Krakowie, 4 maja 1968 r. Cz. 1. Numizmatyka. Kraków 1968, s. 29–30. Powiel.

1974

2. Kwartniki śląskie — przegląd zagadnień badawczych. Wrocławskie Zapiski Numizmatyczne. 1974, s. 29–30.
Konspekt referatu na sesji z okazji 25-lecia Wrocławskiej Sekcji Numizmatycznej PTAiN.

1975

3. Pięćdziesięciolecie śmierci Edwarda Fiali (1855–1924). BN 1975 nr 1, s. 19, ilustr.

1976

4. Nie tylko hobby. Rozmowę z prof. Ryszardem Kiersnowskim przeprowadził Włodzimierz Rutkowski. Wrocławski Tygodnik Katolicki. 1976 nr 38, s. 12, ilustr.

1977

5. Od Redakcji. [o zmianie składu Komitetu Red.]. WN R. 21: 1977 z. 3, s. 192.

1978

6. W 60-lecie odzyskania niepodległości. BN 1978 nr 9, s. 161.
Przemówienie podczas otwarcia wystawy numizmatycznej 8 XI 1978 w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie.

---

² Bibliografia prac Prof. dr Ryszarda Kiersnowskiego za lata 1949–1984. Zestawiła Maja Jowita Gąssowska. [W:] Nummus et Historia. Pieniądz Europy średniowiecznej. [Księga z okazji 60. rocznicy urodzin Profesora Ryszarda Kiersnowskiego]. Warszawa 1985, s. 7–24.

³ Kuczyński Stefan K[rzysztof], Suchodolski Stanisław: Jubileusz 70-lecia Profesora Ryszarda Kiersnowskiego [oraz] Bibliografia prac Prof. Ryszarda Kiersnowskiego za lata 1985–1996. WN R. 40: 1996 z. 3–4 [druk 1997] s. 214–217.

1981

7. Narodziny pisma [Medalierstwo i Falerystyka]. Medalierstwo i Falerystyka. Nr 1: 1981 [druk 1982], s. 1–2.

1983

8. Walter Hävernack (1905–1983). WN R. 27: 1983 z. 1–2 [druk 1984], s. 117.

1987

9. Najdawniejsze monety litewskie (streszczenie). [W:] Pieniądz i mennictwo Wielkiego Księstwa Litewskiego. Materiały sympozjum z okazji 600 rocznicy Unii Polsko-Litewskiej. Białystok 1987, s. 3–6, 1 tabl. ilustr.

1989

10. Opening of the conference [oraz] Closing of the conference. Fasciculi Archaeologiae Historicae. Fasc. 3: 1989. Wrocław 1989, s. 9–12, 65–66.
Materiały konferencji PAN i PTaiN na temat monety polskiej czasów nowożytnych XVI–XVIII w., Łódź XI 1985.

1995

11. Symbole i znaki hańbiące w polskiej tradycji rycerskiej. [W:] Literatura i kultura polskiego średniowiecza. Człowiek wobec świata znaków i symboli. Warszawa 1995 Wyd. Historia pro Futuro, s. 9–21.

1996

12. Kazimierz Stronczyński: w stulecie śmierci 1896–1996. WN R. 40: 1996 [druk 1997] z. 3–4, s. 121–127, ilustr., sum.

1997

13. Funkcje dydaktyczne monet średniowiecznych. [W:] Nauczanie w dawnych wiekach. Edukacja w średniowieczu i u progu ery nowożytnej. Polska na tle Europy. Kielce 1997, s. 223–232.
14. Dr Jarmila Štěpková (1926–1997). WN R. 41: 1997 z. 3–4 [druk 1998], s. 220.
- 14a. Moneta miedziana w mennictwie. BN 1997 nr 2 s. 8–14, ilustr. (w WN poz. 44 mylna data wydania).
15. Nota biograficzna [o Tadeuszu Kiersnowskim]. [W:] Kiersnowski Tadeusz: Moje spostrzeżenia o Rosji Sowieckiej (1940–1941). Warszawa 1997 DiG, s. 79–84.
- 15a. O brakteatach z czasów Bolesława Krzywoustego i roli kultu św. Wojciecha w Polsce. [W:] Święty Wojciech w polskiej tradycji historiograficznej. Antologia tekstów. Wybór i oprac. G. Labuda. Warszawa 1997 Pax, s. 312–331, ilustr., Zsf., rês.
Przedruk z WN 1959 z. 3–4, s. 147–166 (Nummus et historia, poz. 70).

16. Podsumowanie obrad. [W:] Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym. [Tom referatów z konferencji naukowej, Warszawa, 29–31 V 1996, zorganizowanej z okazji odnowienia doktoratu prof. Aleksandra Gieysztorą]. Warszawa 1997 DiG, s. 453–462.
17. Rozwój muzealnictwa i kolekcjonerstwa numizmatycznego dawniej i dziś (referat wprowadzający). [W:] Rozwój muzealnictwa i kolekcjonerstwa numizmatycznego — dawniej i dziś — na Białorusi, Litwie, w Polsce i Ukrainie. II Konferencja w Supraślu 5–7 IX 1996. Warszawa 1997, PTN ZG, s. 5–10.
18. Rec.: Bektineev Šamil' I.: Denežnoe obraščenie Velikogo Knjažestva Litovskogo v XIII–XV vv. Minsk 1994 — WN R. 41: 1997 z. 1–2 [druk 1998], s. 103–105.

1998

19. Dawid i Goliat w polskich opowieściach herbowych. [W:] Christianitas et cultura Europae. Księga jubileuszowa profesora Jerzego Kłoczowskiego. Cz. 1. Lublin 1998 Inst. Europy Środkowo-Wschodniej, s. 715–719.
20. Kresy przez małe i przez wielkie „K” — kryteria tożsamości. [W:] Kresy — pojęcie i rzeczywistość. Zbiór studiów. Warszawa 1998 Sławistyczny Ośrodek Wyd., s. 109–118.
Oraz głos w dyskusji, s. 280–283.
21. Legenda a wyobrażenie na monetach. [W:] Kultura piśmienna średniowiecza i czasów nowożytnych. Problemy i konteksty badawcze. (Materiały konferencji „Nauki pomocnicze historii a badania w kręgu pisma”, UMCS, 24–26 XI 1994 Kazimierz Dolny). Res Historica. Z. 3: 1998, s. 131–140.
22. Mennice między Bałtykiem a Morzem Czarnym — wspólnota dziejów. (Referat wprowadzający). [W:] Mennice między Bałtykiem a Morzem Czarnym. Wspólnota dziejów [III Konferencja w Supraślu 10–12 IX 1998]. Warszawa 1998, PTN ZG, s. 5–12.
23. Polskie opowieści herbowe. Od herbu do jego legendy. *Mówią Wieki*. 1998 nr 1 (459), s. 11–14, ilustr.
24. Polskie opowieści herbowe. O pannach heraldycznych. *Mówią Wieki*. 1998 nr 3 (461), s. 14–16, ilustr.
25. Polskie opowieści herbowe. Na łów. *Mówią Wieki*. 1998 nr 8 (466), s. 9–12, ilustr.

1999

26. Aleksander Gieysztor (17 VII 1916–9 II 1999). *Kwartalnik Historyczny*. R. 106: 1999 nr 3, s. 146–148.
27. *Moje Bieniakonie*. [W:] Europa nieprowincjonalna. Przemiany na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej (Białoruś, Litwa, Łotwa, Ukraina, wschodnie pogranicze III Rzeczypospolitej Polskiej) w latach 1772–1999. (Księga pamiątkowa poświęcona Tomaszowi Strzemboszewi). Warszawa-Londyn 1999 Inst. Studiów Polit. PAN; Oficyna Wyd. Rytm; Polonia Aid Foundation Trust, s. 309–319.

28. Rodzinnych mickiewiczianów ciąg dalszy. Blok-Notes Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza. [Nr] 12/13: 1999, s. 153–176, ilustr.
Cz. 1. Tamże, Nr 11: 1994 (WN poz. 36)
29. Złoty jubileusz Aleksandry Krzyżanowskiej. WN R. 43: 1999 z. 1–2 [druk 2000], s. 1–3, ilustr., sum. (w imieniu całej redakcji „Wiadomości Numizmatycznych” we współautorstwie z Mariuszem Mielczarkiem).

2000

30. Gdzie był ten wilk? [W:] Kościół, kultura, społeczeństwo. Studia z dziejów średniowiecza i czasów nowożytnych. (Księga jubileuszowa ku czci prof. Stanisława Trawkowskiego). Warszawa 2000 Wyd. Nauk. „Semper”, s. 143–151. Legenda o założeniu Wilna.
31. Kilka rodzinnych mickiewiczianów. [W:] Wilno i ziemia Mickiewiczowskiej pamięci. Materiały III Międzynarodowej Konferencji w Białymstoku, 9–12 IX 1998 w trzech tomach. T. 1: W kręgu spraw historycznych. Białystok 2000 TLAM, s. 211–223.
32. Skąd Litwini przybyli? [W:] Człowiek i przyroda w średniowieczu i we wczesnym okresie nowożytnym [Materiały konferencji 19–21 V 1999 w Wólce Milanowskiej]. Warszawa 2000 DiG, s. 153–160, sum. Jest to uzup. poz. 39.
33. Wspominając Aleksandra Gieysztorę: w „Millenium”. [W:] Pamięci Profesora Aleksandra Gieysztorę (1916–1999). Przegląd Historyczny. T. 91: 2000 z. 1, s. 61–67, sum. na s. 152.
34. Red.: Kiersnowski Ryszard [et alii]: Kościół, kultura, społeczeństwo. Studia z dziejów średniowiecza i czasów nowożytnych. [Księga jubileuszowa ku czci prof. Stanisława Trawkowskiego]. Warszawa 2000 Wyd. Nauk. „Semper”, ss. 352, ilustr., mapy. Instytut Historii PAN.

2001

35. Wilcza legenda. Mówią Wieki. 2001 nr 4 (496), s. 6–10.

2002

36. Dwór polski przekaznikiem tradycji ojczystej. Niepodległość i Pamięć. 2002 nr 1 (18), s. 113–117 (współautorka: Teresa Kiersnowska).
37. Józef Zarzycki (Piętka) 1925–2002. Wileńskie Rozmaitości. Dwumiesięcznik Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej. 2002 nr 6 (74), s. 18.
38. Stanisłai Suchodolski iubilaei causa laudatio. [W:] Moneta mediaevalis. Studia numizmatyczne i historyczne ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Sucho-dolskiemu w 65. rocznicę urodzin. Red. B. Paszkiewicz. Warszawa 2002 DiG, s. 13–16.
39. Wilczekosy i Czeluście. [W:] Heraldyka i okolice. [Księga pamiątkowa poświęcona Stefanowi Krzysztofowi Kuczyńskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin]. Red. A. Rachuba et alii. Warszawa 2002 DiG, s. 87–92.

40. Przedmowa. [W:] *Heraldyka i okolice*. [Księga pamiątkowa poświęcona Stefanowi Krzysztofowi Kuczyńskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin]. Warszawa 2002 DiG, s. 11–13.

2003

41. *Badania nad średniowieczem*. [W:] Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk 1953–2003. Warszawa 2003 IH PAN, s. 21–30.

42. *Gawęda Gojcieniska. Pro Memoria*. *Pismo Miłośników Przeszłości* (Warszawa). 2004 nr 1, s. 26–29.

43. *Słowo wstępne*. [W:] Jan Bułhak: *Kraj lat dziecińczych*. Gdynia 2003 Wyd. ASP RYMSZA, s. 6–7.

44. *Zagajenie dyskusji o książce „Mickiewicziana zbierane po świecie”*. [W:] *Rodem z Kujaw. O Januszu Odrowąż-Pieniązku*. Wybór i oprac. Krystyna Sarnowska. Włocławek 2003, s. 121–123, ilustr.

Marta Męciewska